

DERLEME / REVIEW

Büyük Felaket: Afet Hemşireliği ve Afet Farkındalığı*The Great Disaster: Disaster Nursing and Disaster Awareness*Buse YILDIRIM¹, Berna Nilgün ÖZGÜR SOY URAN²¹Manisa Celal Bayar Hafsa Sultan Hastanesi, Cerrahi Yoğun Bakım Hemşiresi, Manisa, Türkiye²İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye

Geliş tarihi/Received: 12.03.2023

Kabul tarihi/Accepted: 07.06.2023

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:

Buse YILDIRIM, Hemşire

Fırat Mahallesi, Doğakent Sitesi, Kat:2 Daire:5

Buca/İzmir

E-posta: buse.berrak@hotmail.com

ORCID: 0000-0001-8284-4132

Berna Nilgün ÖZGÜR SOY URAN, Dr. Öğr. Üyesi

ORCID: 0000-0002-4096-4619

Öz

Afetler toplumun büyük kesimini fiziksel, sosyal, ekonomik, çevresel ve psikolojik olarak etkileyebilir. Önlemler ve afet yönetim planları afetlerin etkisini hafifletmeye ve afet ile ilgili zararların azaltılmasına olanak sağlar. Hemşireler afet yönetiminde oldukça önemli rol ve sorumluluklara sahiptir. Eğitici, yönetici, bakım verici gibi rolleri bulunan hemşireler afet sırasında bakım hizmetlerini sürdürürken kendi endişe ve psikolojik sıkıntılarının gerekse afet hazırlıklarının yetersizliğinden dolayı zorlanabilmektedir. Ayrıca afet hemşireliği açısından eğitimlerin, sertifikasyonların ve afet tatbikatlarının yetersizliği de hemşirelerin bu alanda yetkinleşememesine neden olabilmektedir. Uygun devlet politikalarının geliştirilmesi, afet hazırlık planlarının yapılması, gerekli eğitimlerin ve afet farkındalığı ile ilişkili faaliyetlerin organize edilmesi afet yönetimi için gereklidir.

Anahtar Kelimeler: Afet hemşireliği, Afet yönetimi, Afet, Hemşire.**Abstract**

Disasters may affect the majority of the population physically, socially, economically, environmentally, and psychologically. Precautions and disaster management plans allow to mitigate the impact of disasters and reduce disaster-related damage. Nurses have very important roles and responsibilities in disaster management. Nurses, who have roles such as educators, administrators, caregivers, may have difficulties for maintaining care services during a disaster, due to their own anxiety and psychological distress, as well as the inadequacy of disaster preparations. In addition, inadequacy of trainings, certifications, and disaster drills in terms of disaster nursing may cause nurses to become less competent in this field. Developing appropriate government policies, preparing disaster preparedness plans, organizing necessary trainings and activities related to disaster awareness are essential for disaster management.

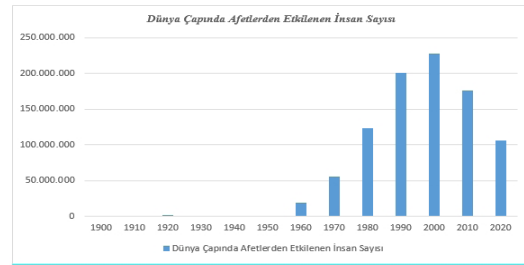
Keywords: Disaster nursing, Disaster management, Disaster, Nurse.**1. Giriş**

İnsanların, Deprem, sel, fırtına, tsunami gibi doğal afetler ya da savaşlar, bulaşıcı hastalıklar gibi insan kaynaklı olabilmekte ve tüm dünyayı etkilemektedir. Afetler büyük kayıplara sebebiyet veren ve toplumların fonksiyonlarını, düzenini birçok yönden sınırlandıran büyük yıkımlar olarak tanımlanabilmektedir (1). Hızlı bir şekilde meydana gelmesi ve erken bir uyarı sisteminin olmaması maddi ve manevi büyük yıkımlara sebep olmaktadır. Afetler bireyler, aileler, toplumlar ve çevre üzerine yadsınamayacak büyüklükte etkilere sahiptir (2).

Şekil 1'de depremler, volkanik aktivite, toprak kaymaları, kuraklık, orman yangınları, fırtınalar ve sel de dahil olmak üzere tüm jeofizik, meteorolojik ve iklim olaylarından etkilenecek yardıma muhtaç olan, evsiz kalan ve yaralanan insan sayısı gösterilmektedir (3).

Uluslararası Afet ve Acil Durumlar Veri tabanı (Emergency Event Database - EMDAT) afetleri doğal ve teknoloji kaynaklı afetler olmak üzere başlıca iki gruba ayırmaktadır. Dünya genelinde 2020 yılında doğal ve teknoloji (insan) kaynaklı toplam yaklaşık 500 afet meydana gelmiştir. Bu afetler bir milyona yakın kişiyi etkilemiş ve 17.664 kişinin yaşamını kaybetmesine, 19.444 kişinin yaralanmasına neden olmuştur.

Türkiye'de ise 2020 yılında 15 afet kaydedilmiştir. Bu afetler yaklaşık 77 bin kişiyi etkilemiş, 3022 kişinin yaralanmasına 349 kişinin ölümüne yol açmıştır (4).

Şekil 1. Dünya Çapında Afetlerden Etkilenen İnsan Sayısı

Afetlerde büyük toplu ölümlerle birlikte uzuv kayıpları, ezilmeler, kırıklar, yaralanmalar, donmalar ve yanıklar gibi ciddi sağlık problemleri oluşabilmekte, buna bağlı olarak acil sağlık hizmetlerine duyulan ihtiyaç artmaktadır (5). Afetlerin ardından, sağlık ve tedavi hizmetlerine olan talepte bir artış olmaktadır. Sağlık sistemi çalışanları, doğal afetlere müdahalede kilit rol oynayan en büyük sağlık hizmeti sağlayıcıları grubunu oluştururken, hemşireler bu grubun içinde en ön sırada çalışan meslek grubu olarak

karşımıza çıkmaktadır (6). Ulusal ve uluslararası düzeyde etkili afet yönetiminin sağlanması için afet hemşireliği eğitim ve öğretim programlarının geliştirilmesinin önemli olduğu görülmektedir. Hemşirelerin afet dönemlerindeki etkinliği için bu alanda araştırma, eğitim ve tatbikatların yapılması gerekmektedir (7).

1.1. Afet Hemşireliği

Sağlık hizmetleri afet durumlarında en çok talep edilen ve aktif olarak hizmet vermesi beklenen hizmetlerdir. Gözlem yetenekleri, bakım ve saha becerileri, eleştirel ve analitik düşünme, iletişim kurma becerisi gibi yeteneklere sahip hemşirelerin afet durumlarında etkin rol oynaması beklenmektedir. Hemşireler sağlık hizmetleri içinde önemli rol ve sorumluluklara sahip bir meslek grubudur. Hemşirelerin özelliklerine baktığımızda iyi bir ekip üyesi olmak, eğitici olmak, iyi bir yönetici olmak, bakım verici olmak gibi birçok özelliği bünyelerinde barındırmaları afet yönetim aşamalarında (öncesi, sonrası ve sırası) aktif rol almalarına ve insan sağlığının korunması konusunda girişimlerde bulunmalarına ihtiyaç olduğuna işaret etmektedir (8).

Sağlık hizmetleri birçok ülkede iyileştirilmeye çalışılıyor ve hemşirelik bakımı geliştirilmeye çalışılıyor. Yaşadığımız dünyada birçok afet meydana gelirken afet hemşireliği de gelişim göstermekte ve bu konu ile ilgili politikalar, mesleki gelişimler sağlanmaktadır. Afet hemşireliğinin gelişiminde, Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization - WHO) ve Uluslararası Hemşireler Konseyi (International Council of Nurses - ICN) "ICN Afet Hemşireliği Yetkinlikleri Çerçevesinin" (2009) yayınlanmasının önemli bir rolü olmuştur (9). ICN hemşirelerin yetkinlik alanlarını hazırlık ve planlama, iletişim, olay yönetim, güvenlik, değerlendirme, müdahale, kurtarma ile hukuk ve etik olarak toplamıştır (10).

1.1.1. Hazırlık-Zarar Azaltma Aşamasında Hemşirenin Roller

Afetlere önceden hazır olmak afet sırasında oluşabilecek sorunları önlemekte ve bu konuda hem psikolojik açıdan hazırlanma hem de hemşirelik bakımı alanında donanım kazanmaya olanak sağlar. Bu aşamada yapılan bütün faaliyetler afet riski ve topluma etkilerini azaltmaya yönelik olup yaşamın devamlılığını sağlamak için önemlidir. Hazırlık ve zarar azaltma aşaması afet meydana gelmeden önce yapılan afet yönetim planı gibi hazırlıkların yapıldığı aşamadır (11).

Afet yönetim planları hazırlanırken polis, itfaiye, sivil toplum örgütleri, arama kurtarma ekipleri ve hastanelerin organize olması gerekir. Bu planda yönetim aşamasında yer alan sağlık görevlilerinin afet durumundaki rol ve sorumluluklarının belirlenmesi, uygun eğitim planlarının oluşturulması ve eğitimlerin hem uygulamalı hem teorik olarak verilmesi, gerekli malzemelerin tedarik edilmesi ve iletişim planının oluşturulması gereklidir. Hemşireler afetlerin sağlığa etkisini gözle görünür kılmalı daha önceki afet durumlarında uygulanan uygulamaları bilmeli bu uygulamaları uygulama becerisine ve donanımına sahip olmalı ve bunları geliştirmelidir (8).

1.1.2. Yanıt Aşamasında Hemşirenin Roller

Yanıt aşaması afetin gerçekleştiği ve ilk yardım, hayat kurtarma, acil müdahale, triaj gibi uygulamaların yapıldığı dönem kapsar (12). Aynı zamanda hazırlanan yönetim

planlarının aktif olarak uygulandığı zamandır. Yaralıları yerinde ve doğru müdahale yapılması durumunda birçok ölümün önüne geçilebilir ve engelli sayısını azaltabilir. Hemşire afet yaşandıktan hemen sonra bölgedeki sivil toplum örgütleri ve arama kurtarma ekipleriyle iş birliği halinde olup hayat kurtarma çalışmalarına başlamalıdır. Acil müdahalelerle birlikte tahliye işlemlerine başlanır ve hemşireler burada barınma, beslenme, aşılama, psikolojik destek sağlama gibi konularda da topluma destek olarak yer alır (11).

1.1.3. İyileşme Aşamasında Hemşirenin Roller

İyileşme aşaması afetin olumsuz etkilerinin yavaş yavaş ortadan kaldırılmaya çalışıldığı, normal hayata dönüşün başladığı rehabilitasyon ve yeniden inşa durumlarından meydana gelir. Bu aşamada amaç rehabilitasyon hizmetlerinin hızlı ve etkili bir şekilde verilmeye başlanması, yıpranan ve zarar gören sağlık sistemi gibi sistemlerin iyileştirmelerinin yapılması, olası yeni afetlere karşı planların oluşturulması, afette uğraş veren personellerin ve toplumun yaralarının sarılması ve güçlendirilmesini sağlamaktır (8). Hemşirelerin sorumlulukları ise afete bağlı oluşan sakatlık, hastalık durumlarının ve psikososyal sıkıntıları saptamak bunlara yönelik tedavi ve bakımı sağlamak, devam etmekte veya yeni oluşabilecek olan sağlık sorunlarını saptamak ve uygun önlemleri almak, ekiplerle multidisipliner bir sağlık bakımı sürdürmek, çevre sağlığı sorunlarını kontrol altına almak, afet bölgesindeki bağıışıklama hizmetleri organizasyonunu sağlamak, gıda güvenliği ve hastalık sürveyansını sağlamak ve mental sorunlar için destek olmak gibi girişimlerde bulunmalıdır (13).

1.2. Afet Hemşireliği Eğitimi

1.2.1. Türkiye'de Afet Hemşireliği Eğitimi

Türkiye'de çoğu hemşirelik özel dalları bulunsa da afet hemşireliği henüz bulunmamaktadır. Ülkemizde hemşirelik fakülteleri, sağlık bilimleri fakülteleri ve sağlık yüksekokulları bünyesinde 124 hemşirelik lisans programı bulunmaktadır. Bu programlar klasik, entegre ve probleme dayalı eğitim modelini uygulamaktadır. Afet hemşireliği ile ilişkili eğitimler çoğunlukla acil ve halk sağlığı hemşireliği eğitimlerinin içinde verilmektedir (14). Lisans eğitimini tamamlayan ve afet hemşireliği alanında çalışmalarda bulunup uzmanlaşmak isteyen hemşireler için farklı seçenekler bulunmaktadır. Çalışan hemşireler için hastanelerin verdiği hizmet içi eğitimler bunlardan biridir. Afet hemşireliği alanında doğrudan yüksek lisans programı bulunmasa da afet yönetimi alanında lisansüstü eğitimler mevcut olup bu alanda uzmanlaşmak mümkündür (15).

Afet eğitimlerinin verildiği bazı eğitim kurumlarında hem teorik hem pratik eğitimler verilmektedir. Pratik eğitim ayağında Afet ve Acil Durum (AFAD) Eğitim Merkezlerinde Arama Kurtarma Ekipleri ve Ulusal Medikal Kurtarma Ekibi (UMKE) eğitim kurumlarının taleplerine bağlı olarak eğitim programları düzenler. Bu programlar tatbikatlar ve simülasyon eğitimlerini barındırır (14).

1.2.2. Dünyada Afet Hemşireliği Eğitimi

Türkiye'de olduğu gibi afet riski yüksek olan Japonya, Amerika Birleşik Devletleri, Çin gibi ülkeler afet hemşireliği alanında eğitimler ve uzmanlaşma çalışmaları

görülmektedir. Ülkeler afetler nedeniyle olan kayıplarını ve afetlerde etkili yönetimi sağlamak adına farklı stratejilerde bulunmuşlardır. Japonya'da "Ulusal Afet Erken Uyarı ve Yönetim" sistemi bulunmaktadır. Ülkede Japon Acil Yardım Ekibi 2004 yılında kurulmuş, hemşireler bu ekipte aktif olarak rol almaktadır. ABD'de ise olağanüstü durumlardan sorumlu Federal Acil Durum Yönetim Kurumu (FEMA) bulunmaktadır. Bu ekip olağanüstü durumlarda sivil toplum örgütleri ve gönüllülerle iş birliği içinde bulunarak durumlara müdahale etmektedir (16).

Hemşirelik okullarında mezun olan hemşireler ve halk sağlığı hemşireleri gönüllü olarak Japon Hemşireler Birliği'ne (JNA) katılıp uygun eğitimleri alarak afet hemşiresi unvanına sahip olabilir. Birliğe kayıtlı hemşire sayısının gün geçtikçe arttığı görülmektedir. Gelişmiş ülkelerden biri olan Amerika'da ise yaklaşık bir milyon hemşire halk sağlığı hemşiresi olarak görev yapmakta halk sağlığı hemşireleri afet hemşireliği alanında lider olarak görülmektedir (17).

1.2.3. Afet Hemşireliği İle İlgili Türkiye ve Dünyadaki Çalışmalar

Afet hemşireliği ülkemizde gelişmektedir. Bu alan üzerine eğitimler ve hemşirelere yetkinliklerin kazanılması gelişmekte olduğunu göstermektedir. Bu alanda yapılan çalışmalara baktığımızda İytemur ve Tekeli (10) yaptıkları çalışmada mesleğe yeni başlayan ve genç hemşirelerin Hastane Afet ve Acil Durum Plan (HAP)'larından haberinin olmadığını ya da bilmediğini ifade etmektedir. Bu sorunun ortadan kalkması için yapılan önerilere bakıldığında HAP ile ilgili farkındalık oluşturulmalı, tatbikatlara katılım artırılmalı, hemşirelerin kurumu benimsemeleri için girişimlerde bulunulmalı, meslek içi ve kurum içi eğitimlere katılımlarının artırılmasının gerektiği düşünülmektedir.

Taşkıran ve Baykal (18) yaptıkları çalışmada hemşirelerin uluslararası ve yerel olarak afete hazır olmaları konusunda uyarıldığı fakat hemşirelerin afetlere yönelik eğitimlerinin ve alan çalışmalarının yetersiz olduğu belirtilmiştir. Hemşirelerin afetlerle müdahale etmek için kendilerini hazır ve yeterli görmedikleri belirtilmiştir, afet ile ilgili devlet politikalarının da yetersiz olduğu ifade edilmiştir. Hemşirelerin kendilerini afet konusunda yeterli ve hazır hissetmeleri için lisans eğitim programlarında afet hemşireliğine yer verilmesi, afet hemşireliği lisans üstü programlarının olması gerektiği, afet bilincinin oluşturulması için ilgili yöneticilerin politikalar geliştirilmesi gerektiği savunulmuş ayrıca bu gelişmelerin bireysel değil örgütsel ve ulusal düzeyde olması gerektiği düşünülmektedir.

Hemşirelik öğrencilerine verilen afet eğitimi ve yönetimi Jennings'in afet hemşireliği yönetim modeline göre verilmesi durumunda öğrencilerin bilgi düzeylerindeki etkisini araştıran Kalanlar (19) model kullanarak verilen eğitimler sonucu öğrencilerin afet yönetim sürecindeki dönemlerde hemşirelik uygulamalarına ilişkin bilgilerinde artış oluşturduğu görülmüştür. Çalışmanın sonuçlarına dayanarak bu alanda gelişmelerin sağlanabilmesi için hemşirelik bölümlerinde afete hazırlık ile ilgili derslerin verilmesinin zorunlu hale getirilmesi gerektiği, afet hemşireliğinin müfredata entegre edilmesi gerektiği, öğrencilerin afet hemşirelerinin rol ve sorumluluklarını bilmesi için etkin bir hizmet sunulması gerektiği ve afet durumlarında triaj, vaka yönetimi, toplumla işbirliği

gibi faaliyetlerde bulunulmasını sağlayacak yasal düzenlemelerin oluşturulması önerilmiştir. Ek olarak farklı modellerin uygulandığı araştırmalar yapılmalı ve karşılaştırılmalı, hemşirelerin afete hazırlığını ölçecek ölçeklerin oluşturulması da önerilmiştir.

1.3. Afete Hazır Olmak, Afetin Farkında Olmak

Ülkemizin yaşanan afetlerde bazı ülkelere göre daha fazla hasar almaktadır. Türkiye konumu gereği yaygın fay hatlarının üzerinde bulunmaktadır bu nedenle özellikle depremler görülmektedir ve depremler sebebiyle büyük yıkımlar, can kayıpları bulunmaktadır. Bu hasarların oluşmasında ülkemize bakıldığında yerel yönetimlerin afet riskinin azaltılmasındaki eksikliği, yetersiz yasal düzenleme ve yetki, araç ve teknik ekipman eksikliği, tehlike ve risk haritalarının eksikliği ile kentsel gelişim planlarının eksikliği, plansız yerleşimler, düzenlemelerde sık değişiklikler, gecekondular ve kaçak yapılar, insan kaynaklarındaki eksiklikler, finansman eksiklikleri, şehirlerin risk analiz eksikliklerinin etkileri görülmektedir. Hükümet ile yerel yönetimler arasında koordinasyonun sağlanması, yerel çevrenin düzenli denetimlerinin yapılması, süreçlerin analizi ve yorumlanması için sonlandırılmış senaryo planlaması, afet müdahalelerinin planlanması önerilmektedir (20).

Türkiye'de afetlerin sıklıkla ve etkili olması nedeniyle UMKE kurulmuştur. Afet sonucu yaralanan bireylere medikal kurtarma yapmak için özel eğitimli, donanımlı sağlık personellerinden oluşan gönüllülük esasına dayalı Sağlık Bakanlığının oluşturduğu bir ekiptir (21).

Ülkemizdeki bir diğer ekip ise Arama Kurtarma Derneği (AKUT) ülkemizdeki doğal afetlerde yerini almış özel ekibi ile arama kurtarma çalışmalarına katılım sağlamıştır. Arama kurtarma ekibi olarak Türkiye'deki ilk ekiptir. Sadece ülkemizde değil diğer ülkelerde de insanların hayatına etki etmiş arama kurtarma çalışmalarına gönül vererek fayda sağlamıştır (22).

Afet bölgelerinde acil ve ilk yardım konusunda çalışmalar yapan AFAD da ülkemizdeki kuruluşlardandır. Gerçekleşen afetin büyüklüğüne göre bakanlıklar ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yaparak görevlerini yerine getirirler. Gönüllülük esasına dayalı bir kurumdur. İyileştirme politikaları, afet bölgesindeki organizasyon ve koordinasyonu en kısa zamanda sağlayıp yaşamı tehdit eden unsuları ortadan kaldırarak hayatın normale dönmesinde etkilidir (22, 23).

Doğal afetler insanların etkilerinden kendilerini kolayca kurtaramayacağı ve büyük etkilere sahip olup sel, deprem, tsunami gibi olayları kapsar. Dünyada yaşanan doğal afetlerde birçok can kaybının yaşandığı bilinmektedir. Ülkeler afetlere etkin müdahaleyi sağlamak için planlar hazırlamalı ve sürekli bu planları geliştirmeye yönelik girişimlerde bulunmalıdırlar. Afet risk azaltma planı, afet müdahale planı ve afet sonrası iyileştirme planı gibi planların can kayıplarını azaltmak, kesintiye uğrayan hayatı fonksiyonların devamlılığını sağlamak, afet bölgesine müdahalelerin planlı ve hızlı olmasını sağlamak, afet bölgesinin ve çevresinin güvenliğini sağlamak gibi hedefleri bulunmaktadır. Kısaca olay yönetiminin ve organizasyonunun etkililiğini arttırmaya yönelik planların varlığı önem teşkil etmektedir (23).

Amerika'da California Üniversitesi Televizyonu (UCTV) bünyesinde afet hakkında halkı bilinçli hale getirmek ve afete karşı hazırlıklı olmanın önemini vurgulamak için video hazırlanmıştır. Videoda afet durumlarındaki tahliye işlemleri, kolluk kuvvetleri, sağlık personelleri, itfaiyelerin sorumluluklarının bildirildiği ve ekip olarak çalışmanın yararları ve son olarak afet tanımı, yerel müdahale kabiliyetlerinden bahsedilmiştir (24).

Olay Komuta Sistemi (Incident Command System - ICS) Kaliforniya'daki bir yangını kontrol altına almak için yangın servisi oluşturmuş ve afete karşı mücadelede herkesin konumunu gösteren bir dizi komuta sistemi açıklamıştır. Ancak ICS, 1991 yılında Oakland Hills yangınında yetersiz kalmış ve buna bağlı olarak Standart Acil Durum Yönetim Sistemi (Standardized Emergency Management System - SEMS) geliştirilmiştir. Bir diğer sistem ise Ulusal Olay Yönetim Sistemi (National Incident Management System - NIMS) olup, ülke çapında politika ve prosedürlerin oluşumuna katkı sağlayan bir organizasyon olarak işletilmiştir. Bu sistem sayesinde bireyler afet gerçekleşmeden önce, afet sırasında nasıl davranacağını ve afet durumunda işlerin nasıl yürüyeceğini belirlemiştir (24).

ABD'de afetlere ilk müdahaleden sorumlu Federal Acil Durum Başkanlığı bürokratlardan ve profesyonel çalışanlardan oluşmaktadır. Her eyalette müdahaleye gecikmemek için ayrı ofisleri bulunan FEMA; personellerin eğitimi, zarar azaltma eylem planlarının oluşturulması ve kurtarma operasyonları ile ilgilenir (25).

Japonya'da ise ülke kaynaklarını, mülklerini ve vatandaşlarını korumak için gönüllülük esasına dayalı olarak faaliyet gösteren bir kurum olan Ulusal Ülke Ajansı (National Land Agency - NLA); afet önleme ve afete karşı önlemler almak için projelere mali, ayni ve personel-proje desteği vermekte, o bölgelerden sürekli veri toplamakta ve deneyim birikimine yeni değerler katarak bu alanda gelişim sağlamaktadırlar.

Çernobil faciası ve sonrasında yaşanan olaylardan sonra Rusya Afet ve Acil Durum yönetimi ile ilgili Sivil Savunma, Acil Durumlar ve Doğal Afet Zararlarının Ortadan Kaldırılması Bakanlığı (Emergencies and Elimination of Consequences of Natural Disasters of the Russian Federation – EMERCOM) 1990 yılında kurulmuş, ancak faaliyetlerini 1994 yılında arttırmıştır (25).

1.4. Afet Sırasında Organizasyonu Etkileyen Zorluklar

Hemşireler genellikle sınırlı kaynaklarla kaliteli ve sürekli bakım vermeye çalışırlar, ancak afet durumlarında bu durum çok daha zorlaşmaktadır. Afet bölgesinde depremedelere bakım hizmeti veren hemşireler kaynakların kıtlığı, kişisel ve ailesel güvenlik sorunları, sağlık sorunları ve ahlaki zorluklarla baş etmek zorundadırlar. Abdi ve ark. (26) yaptığı çalışmaya göre katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak afetler sırasında hizmet veren kuruluşlar arasında yoğun bir yönetim ve programlama sisteminin yokluğu ve zayıf koordinasyon hakkındaki yaşanan sorunlar:

- Sağlık ekibi üyeleri arasında yetersiz koordinasyon; Bölgelerde bulunan çok sayıda kuruluşun kendilerine özgü sahra hastaneleri kurmaları ve imkanların eşit olmaması nedeni ile koordinasyonda aksaklıklar çıkabilir.

- Komuta organizasyon eksikliği; Talep edilen ürünler ve ilaçların tedarik edilenlerle örtüşmemesi gibi ortaya çıkan sorunlar, çevrede çok sayıda komuta merkezi ve yöneticinin bulunmasından kaynaklanabilmekte, bu da hizmetlerin sunulmasını zorlaştırmaktadır.

- Yetersiz organizasyon yönetimi; Görevlerin belirsizliği ve çıkar çatışmalarının varoluşu organize olma yönünde güçlük yaratabilir.

- Hemşirelere iş sağlığı sağlama konusundaki eksiklik; Afet bölgelerinde çalışmakta olan hemşirelerin fiziksel ve ruhsal durumlarının göz ardı edilmesi ve uygun sosyal tesislerin olmaması çalışanların üretkenliğinde azalmalara neden olabilir.

- Gönüllülerin kötü yönetimi; Bölgeye gelen yardımların uygunsuz dağıtılması ve desteklerin yerinde kullanılmaması bu durumda sıkıntılara neden olabilir.

- Sağlık çalışanına üniforma sıkıntısı; Kimlik kartı ve üniforma imkanının sağlanmaması kişiler arasında ayırım yapılmasını güçleştirmekte ve suistimallere yol açabilmektedir.

- Hemşirelerin kendi aileleriyle ilgili sıkıntılar; Özellikle afet bölgesinde yaşayan yakınları bulunan hemşireler, yakınlarının sağlık durumlarından endişe edebilirler. Bu durumda işe odaklanmalarında güçlük hizmet vermede yetersizliğe neden olabilir.

- İletişim kesintisi; Afet bölgesinde telekomünikasyon hizmetlerinin durdurulması organizasyon ve afet yönetiminde sıkıntıların çıkmasına katkı sağlayabilir.

- Yerel sağlık kurumlarının güvenlik açığı; Bölgedeki hasarlar nedeniyle elektrik ve su kesintileri yaşanabilmekte, hatta bu bölgelerde bulunan sağlık kurumları hasar görebilmektedir. Bu durum da sağlık hizmetlerinde aksaklıklar yaşanmasına neden olabilir.

- Sağlık kurumlarına zor erişim; Yaşanan afet nedeni ile sağlık kurumlarına erişim zorlaşabilir veya başvuran sayısının artması, trafik sorunları gibi nedenlerden dolayı sağlık kurumlarına erişimde sıkıntı çıkabilir.

- Hemşirelerin afet durumlarına yönelik yetersiz bilgisi; Hemşirelik eğitiminde afetler ile ilgili bir eğitim verilmemesi, verilse de bu eğitimin yüzeyselliği nedeniyle afet durumlarında alanda çalışan hemşirelerin bilgi ve becerilerinde eksiklik olduğu gözlenebilir.

- Kapsamlı bir eğitim programının olmaması; Hemşirelik sürecinde böyle bir eğitimin olmaması ya da yetersizliği, kurum içi eğitimlerde bu konunun göz ardı edilmesi gibi durumlar bu alandaki sıkıntılara neden olabilir.

- Yaralılara öncelik vermeyle ilgili etik zorluklar; Sağlık ekipleri ve kurtarma ekiplerinin kimlere öncelik vereceğine karar verememesi, triaj konusunda sıkıntı yaşamaları ve müdahalelerin gecikmesiyle kayıpların artması gözlenebilir.

- Kaynak eksikliğinden kaynaklanan etik zorluklar; Afet durumlarında yaşanan malzeme sıkıntısı nedeni ile verilen hizmetlerin aksaması ya da standart ve her zamanki gibi yapılamaması da zorluklara yol açabilir.

2. Sonuç ve Öneriler

Dünyada ve ülkemizde doğal afetlerin sayısı her geçen gün artmakta ve her biri büyük yıkımlara hatta toplumların yok olmasına neden olabilir. Bu sebeple afet eğitimi toplumlar için ve bu duruma müdahale edebilmek için gereklidir.

Hemşirelerde afet yönetiminin vazgeçilmez bir parçasıdır. Yapılan çalışmaların sonuçlarına bakılarak hemşirelerin afet durumlarına yeterince hazır olmadığı söylenebilir. Bu süreçte hemşirelerden bakımın sürekli olması ve bakım hizmetinin kalitesinde düşüş olmaması gibi beklentiler oluşmuştur. Hemşirelerin bu bakımı sağlayabilmesi için yeterli eğitim ve sertifikasyonlara sahip olmaları gerekir. Lisansüstü programları arttırmak, lisans eğitiminde afet hakkındaki konuların ve derslerin entegrasyonunun sağlanması, teorisi destekleyecek şekilde tatbikatlar ve simülasyon sistemleri ile eğitimlerin yapılması, HAP'ların geliştirilmesi ve katılımcıların arttırılmasına yönelik eylemlerin yapılması, afetler hakkındaki bilgi ve tutumları ölçen ölçekler geliştirilmeli ve afetlerle ilişkili daha çok literatür çalışması yapılmalıdır. Devletlerde afet yönetim politikası ve stratejilerini geliştirmeli, yapısal denetimlerin yapılması, afet planları revize edilmeli, afet yönetim planlarında görev ve sorumlulukların açıkça yer aldığı bölümlere yer vermeli, farkındalığı arttırmaya yönelik girişimlerde bulunmalı, örgütlemeyi sağlamalı ve risk haritaları çıkararak gerekli tedbirleri almalıdır.

3. Alana Katkı

Sonuç olarak çalışmaya bakıldığında toplumda afet bilinci ve afet eğitiminin yeterli olmadığı saptanmıştır. Afetin her aşamasında hemşirelerin aktif rol alması gerektiği düşünülmektedir. Bu alanda hemşirelerin teorik ve uygulamalı eğitimlere ihtiyacının olduğu belirtilmiş gerekli önlemler alınmadığı sürece de maddi ve manevi kayıpların önlenemeyeceği ön görülmüştür. Çalışma afet hemşireliğinin önemine vurgu yapmakta, bu alanda dünyadaki diğer ülkelerin alanda yaptığı girişimler hakkında bilgi vermekte ve büyük kayıpların yaşanmaması için alınacak tedbirler hakkında yol gösterici niteliktedir.

Çıkar Çatışması

Bu makalede herhangi bir nakdi/ayni yardım alınmamıştır. Herhangi bir kişi ve/veya kurum ile ilgili çıkar çatışması yoktur.

Yazarlık Katkısı

Fikir/Kavram: BY, BNÖÜ; **Tasarım:** BY; **Denetleme:** BY, BNÖÜ; **Kaynak ve Fon Sağlama:** BY; **Malzemeler:** BY; **Veri Toplama ve/veya İşleme:** BY, BNÖÜ; **Analiz/Yorum:** BY, BNÖÜ; **Literatür Taraması:** BY; **Makale Yazımı:** BY; **Eleştirel İnceleme:** BY, BNÖÜ.

Kaynaklar

1. Said NB, Chiang VCL. The knowledge, skill competencies, and psychological preparedness of nurses for disasters: A systematic review. *Int Emerg Nurs.* 2020 Jan;48:100806. DOI: 10.1016/J.IJEN.2019.100806.
2. Li Y, Turale S, Stone TE, Petrini M. A grounded theory study of 'turning into a strong nurse': Earthquake experiences and perspectives on disaster nursing education. *Nurse Educ Today.* 2015 Sep;35(9):e43-9. DOI: 10.1016/J.NEDT.2015.05.020.
3. Decadal average: Annual number of deaths from disasters, 2022. [homepage on the Internet]. c2023 [cited 2023]. Available from: <https://ourworldindata.org/>.

4. Gündüz O, Şimşek C. Assessment of river alteration using a new hydromorphological index. *Environ Monit Assess.* 2021 Mart;193(4):226. DOI: 10.1007/S10661-021-09018-W.

5. Yılmaz S, Özturan İU. Deprem-Büyük yıkım: "Sesimi duyan var mı?". *Totbid Dergisi.* 2022;21:253-259.

6. Rezaei SA, Abdi A, Akbari F, Moradi K. Nurses' professional competences in providing care to the injured in earthquake: A qualitative study. *J Educ Health Promot.* 2020 Jul;9:188. DOI: 10.4103/JEHP.JEHP_214_20.

7. Kalanlar B. A PRISMA-driven systematic review for determination of earthquake and nursing studies. *Int Emerg Nurs.* 2021 Nov;9:101095. DOI: 10.1016/J.IJEN.2021.101095.

8. Bektaş Akpınar N, Ceran M. Afetlerle İlgili Güncel Yaklaşımlar ve Afet Hemşiresinin Rol ve Sorumlulukları. *Paramedik ve Acil Sağlık Hizmetleri Dergisi.* 2020 Haziran;1(1):8-40.

9. Hassoy D, Yeşilfidan D, Özvrmaz S. Olağanüstü Durumlar ve Afetlerde Hemşirelik. *Sağlık Bilimlerinde Güncel Tartışmalar* 3. ISBN: 1.Baskı 2022. 65.

10. İytemür A, Tekeli Yeşil S. Bir Üniversite Hastanesinde Çalışan Hemşirelerin Hastane Afet ve Acil Durum Planları ile İlgili Görüşlerinin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi.* 2020;7(2):138-48.

11. Saraçoğlu E. Olağandışı Durumlarda Hemşirelik Risk Yaklaşımı: Sel ve Savaş Nursing Risk Approach in Extraordinary Situations: Flood and War. 3. Uluslararası Sağlık Toplum ve Kültür Sempozyumu. 07-10 Mart 2019. 58.

12. International Council of Nurses Core Competencies In Disaster Nursing (ICN) Version 2.0. [homepage on the Internet]. c2023 [updated 2023 Mar 10; cited 2023 Mar 10]. Available from: https://www.icn.ch/sites/default/files/inline-files/ICN_DisasterComp-Report_WEB.pdf.

13. Sezer A, Demirbaş H, Ergun A. Afet Yönetiminde Halk Sağlığı Hemşiresinin Rol ve Sorumlulukları. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi.* 2013 Mart;21(2):122-8.

14. Erdoğan Ö. Afet Hemşireliği Eğitimi. *Türkiye Klinikleri Afet Eğitimi.* 2018;115:120.

15. Özpulat F, Kabasakal E. Knowledge Levels of Nursing Students on Disaster Nursing and Their State of Disaster Preparedness. *International Journal of Medical Research Health Sciences.* 2018;7(8):165-74.

16. Federal Emergency Management Agency. (FEMA) (2016). How to Assemble a Disaster Preparedness Kit (1:24 minutes) [homepage on the Internet]. c2023 [updated 2023 Mar 10; cited 2023 Mar 10]. Available from: http://www.fema.gov/media-library/media_records/727.

17. Kuntz S, Frable P, Qureshi K, Strong L. Disaster preparedness white paper for community/ public health nursing educators. *Health Affairs.* 2008. 25(4):362-9.

18. Taşkıran G, Baykal Ü. Afetler ve Türkiye'de hemşirelerin afetlere hazır olma durumları: literatür inceleme. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi.* 2017;2(4):79-88.

19. Kalanlar B. Jenning'in Hemşirelikte Afet Yönetim Modeli'nin Kullanılması. [master's thesis]. [Ankara]: Hacettepe Üniversitesi, 2013. 169 p.

20. Yeşildal A. Doğal Afetlerle Mücadelede Yerel Yönetimlerin Rolü ve Kapasite Sorunları: Esnek Şehir Uygulaması. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 4. 2020;4(1):87-1.

21. Günaydın M, Tatlı Ö, Genç E. Arama Kurtarma Örgütleri ve Ulusal Medikal Kurtarma Ekipleri (UMKE). *Artvin Çoruh Üniversitesi Doğal Afetler Uygulama ve Araştırma Merkezi Doğal Afetler ve Çevre Dergisi.* 2017;3(1):56-63.

22. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı ve Tarihçesi. 2023. Available from: <https://www.afad.gov.tr/afadhakkında>

23. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (TAMP). 2022. Available from: https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Planlar/TAMP.pdf

24. Varol A. Afet Yönetimi, Afet Eğitimi ve Afet Farkındalığı: Amerika Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2019;29(1):193-204.
25. Yaman F, Ayrancı E, Helvacıoğlu İH. Türkiye'nin Ulusal Afet ve Acil Durum Yönetim Sisteminin Mevcut Hali ve Yeni Bir Yönetim Modeli Önerisi. 2020;4(2):205-20. DOI: 10.32569/RESILIENCE.70225.
26. Abdi A, Vaisi-Raygani A, Najafi B, Saidi H, Moradi K. Reflecting On The Challenges Encountered By Nurses At The Great Kermanshah Earthquake: A Qualitative Study. *BMC Nurs*. 2021 June;20:90.
27. Durgut U. Afet hemşireliği yönetiminde yetkinlikler ölçeği: Türkçe geçerlilik güvenirlik çalışması [master's thesis]. [Tekirdağ]: Namık Kemal Üniversitesi; 2019. 101 p.
28. Hemşirelik Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. T.C. Resmi Gazete, 02.05.2007, Sayı:26510. Available from: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/05/20070502-3.htm>.
29. Hemşirelik Yönetmeliği. T.C. Resmi Gazete, 08.03.2010, Sayı: 27515. Available from: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/03/20100308-4.htm>.
30. Kalanlar B. Afet Hemşireliği ve Yönetimi'nin Hemşire Öğrencilere Öğretimi: Afet Hemşireliği Eğitimi ve Afet Öncesinde Afet Hemşiresinin Görevleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*. 2015;8(2):77-85.
31. Kalanlar B, Kubilay G. Afetlerde Toplum Sağlığının Korunmasında Önemli Bir Kavram: Afet Hemşireliği. *Florange Nightingale Hemşirelik Dergisi*. 2015;1(23):57-65.
32. The International Disaster Database (EMDAT) (2014). Turkey country profile disaster list. [homepage on the Internet]. c2023 [updated 2023 Mar 10; cited 2023 Mar 10]. Available from: <http://www.emdat.be/search-detailsdisaster-list>.
33. Ünal Y, Işık E, Şahin S, Tekel Yeşil S. Sağlık Afet çalışanlarının depremlere ilişkin bireysel hazırlık düzeylerinin değerlendirilmesi: Ulusal Medikal Kurtarma Ekipleri (UMKE) Derneği örneği. *DEÜ Tıp Fakültesi Dergisi*. 2017;31(2):71-80.
34. World Association for Disaster and Emergency Medicine. (WADEM) (2023). [homepage on the Internet]. c2023 [updated 2023 Mar 10; cited 2023 Mar 10]. Available from: <https://wadem.org/>.
35. World Society Of Disaster Nursing. (WSDN) (2023). [homepage on the Internet]. c2023 [updated 2023 Mar 10; cited 2023 Mar 10]. Available from : <http://www.wsdn.link/>.